

Warszawa, 29-10-2024 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Wojciech Brzozowski

KMP.571.21.2024.MK

**Pan
płk dr Andrzej Pecka
Dyrektor Generalny
Służby Więziennej
ePUAP**

Szanowny Panie Dyrektorze,

powodem mojego wystąpienia do Pana Dyrektora są zaobserwowane rozbieżności w praktyce dotyczącej postępowania funkcjonariuszy Służby Więziennej wobec przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (KMPT) w czasie wejścia na teren jednostek penitencjarnych.

Co do zasady współpraca między Krajowym Mechanizmem a Służbą Więzienną przebiega bez zakłóceń. Wizytujący są zazwyczaj sprawnie wpuszczani na teren jednostek penitencjarnych, a funkcjonariusze wykazują się profesjonalizmem i kulturą osobistą. Odnotowano jednak również przypadki niewłaściwych zachowań. Poziom rozbieżności jest na tyle duży, że w moim przekonaniu wymaga zajęcia stanowiska przez Pana Dyrektora w celu ujednoczenia praktyki.

W przypadku części jednostek penitencjarnych funkcjonariusze SW całkowicie odstępowali od przeprowadzania jakiegokolwiek kontroli wobec wizytujących. Przełożeni informowali podległych funkcjonariuszy, że wizytujący nie podlegają kontroli, wobec czego mogli oni swobodnie wejść na teren jednostek.

W innych przypadkach przedstawiciele KMPT byli poddawani kontroli pobieżnej, która polegała na przejściu przez bramkę bezpieczeństwa, sprawdzeniu odzieży wierzchniej przy wykorzystaniu ręcznego wykrywacza metali oraz przekazaniu posiadanych przedmiotów do przeskanowania skanerem taśmowym.

Odnotowano jednak też przypadki bardziej inwazyjnych form kontroli, które polegały m.in. na manualnym przeszukaniu toreb, dokładnej inspekcji znajdujących się w nich przedmiotów, żądaniu wydania noszonych części garderoby i opróżnienia kieszeni.

Przykładowo w czasie wizytacji Oddziału Zewnętrznego w Lublińcu Zakładu Karnego w Herbach, przeprowadzonej w dniach 29 sierpnia – 1 września 2023 r., kontrola ze strony funkcjonariuszy polegała na wnikliwym manualnym sprawdzeniu przedmiotów znajdujących się w torbach przedstawicieli KMPT oraz dokładnej inspekcji wnoszonych butelek z wodą.

Z kolei w czasie wizytacji Oddziału Zewnętrznego w Środzie Wielkopolskiej Zakładu Karnego w Gębarzewie, przeprowadzonej w dniach 6–9 sierpnia 2024 r., wizytujący zostali poddani kontroli polegającej na przejściu przez bramkę bezpieczeństwa, sprawdzeniu odzieży wierzchniej przy wykorzystaniu ręcznego wykrywacza metali oraz konieczności przekazania wnoszonych przedmiotów do sprawdzenia skanerem taśmowym. W czasie tej wizyty w dniu 8 sierpnia 2024 r., przy opuszczaniu terenu jednostki, funkcjonariusze zażądali od wizytujących okazania zawartości toreb (takie żądania nie były formułowane w poprzednich dniach wizyty). **Jako że znajdowały się w nich notatki i dokumenty będące nośnikiem poufnych informacji, istniało ryzyko ujawnienia ich treści.** Z tego też względu przedstawiciele KMPT odmówili ich okazania, powołując się przy tym na art. 18 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej¹.

Obecny przy czynnościach Zastępca Dyrektora Zakładu Karnego w Gębarzewie stwierdził, że ww. ustawa nie wyłącza obowiązku poddania się przez wizytujących kontroli, lecz mimo to wydał polecenie odstąpienia funkcjonariuszy od jej realizacji. W dniu 9 sierpnia 2024 r. podczas rozmowy z przedstawicielami KMPT nawiązał do sytuacji z dnia poprzedniego oraz wskazał, że ustawa o Służbie Więziennej wyłącza obowiązek przeprowadzenia kontroli pobieżnej i osobistej wyłącznie wobec Rzecznika Praw Obywatelskich prof. Marcina Wiącka. **W jego ocenie wszystkie inne osoby reprezentujące urząd Rzecznika mogą być poddawane kontroli, w tym kontroli**

---

¹ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2023 r. poz. 1683 ze zm.).

osobistej. Jak rozumiem, w świetle tego twierdzenia także Zastępcy Rzecznika podlegaliby kontroli.

Przedstawiciele KMPT odnotowali ponadto przypadki żądania od nich okazania przy wejściu do jednostek dowodów osobistych, mimo posiadania przez nich dokumentów poświadczających urzędowy charakter wykonywanych czynności – upoważnień do przeprowadzenia wizytacji miejsc zatrzymań w rozumieniu OPCAT oraz legitymacji służbowych ze zdjęciem².

Problemem jest też czas oczekiwania na wejście na teren jednostek penitencjarnych. W niektórych przypadkach przedstawiciele KMPT byli obsługiwani bez zbędnej zwłoki, przed innymi osobami (np. oczekującymi na widzenie osoby osadzonej). Zdarzały się jednak sytuacje, gdzie wizytujący musieli długo oczekiwać na wejście, z uwagi na obsługę osób starających się o widzenie lub kontrolę uczestników wycieczki (mimo sygnalizowania urzędowego charakteru swojej wizyty), co uniemożliwiło rozpoczęcie czynności bez zbędnej zwłoki, ograniczało czas wizytacji i mogło rzutować na jej efektywność. Możliwość niezwłocznego przystąpienia do czynności służbowych przez przedstawicieli KMPT jest ściśle powiązana z niezapowiedzianym charakterem wizytacji, uniemożliwia bowiem podjęcie działań służących tuszowaniu ewentualnych nieprawidłowości.

Odnosząc się do powyższych nieprawidłowości, pragnę zauważyć, że zgodnie z art. 1 ust. 4 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich, Rzecznik wykonuje funkcję organu wizytującego do spraw zapobiegania torturom (krajowego mechanizmu prewencji). Rzecznik realizuje swoje zadania przy pomocy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich (art. 20 ust. 1 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich). Jak wskazuje się w komentarzu do ustawy: „Artykuł 20 ust. 1 ustawy wywiera ten skutek, że z jego mocy pracownicy Biura Rzecznika są upoważnieni do wykonywania w imieniu Rzecznika zadań i czynności przewidzianych w ustawie. Pracownicy Biura Rzecznika w określonym zakresie (wynikającym ze statutu Biura) wykonują kompetencje Rzecznika, zaś ich działania traktuje się jako działania Rzecznika”³. W imieniu Rzecznika występują także jego Zastępcy, których powołanie wprost przewidziano w ustawie (art. 20 ust. 3 i 4 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich).

---

² Legitymacje służbowe pracowników Biura RPO mają formę spersonalizowanej karty identyfikacyjnej zawierającej imię i nazwisko pracownika, stanowisko, nazwę jednostki organizacyjnej, numer legitymacji, fotografię, napis „Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich”, wizerunek Orła, termin ważności oraz hologram.

³ Zob. S. Trociuk, Ustawa o Rzeczniku Praw Obywatelskich. Komentarz, wyd. II, LEX/el., uwagi do art. 20.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 19 października 2010 r. (K 35/09) wskazał, że wypełnianie konstytucyjnego obowiązku Rzecznika – stania na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji oraz w innych aktach normatywnych – umożliwia Biuro, czyli wykwalifikowany aparat urzędniczy i administracyjno-obsługowy. Biuro, będące organem pomocniczym Rzecznika, zapewnia organizacyjne i administracyjne warunki jego pracy, wykonując na jego rzecz wszelkie niezbędne czynności o charakterze zarówno merytorycznym (np. analitycznym), jak i administracyjno-technicznym.

Biuro stanowi profesjonalny aparat urzędniczy Rzecznika, pozbawiony samoistności prawnej i ustrojowej, a więc trzeba je uznać za podmiot zależny, usytuowany przy konstytucyjnym organie państwa, którego zadaniem jest zapewnienie wieloaspektowej „obsługi” Rzecznika w zakresie wykonywanych przezeń obowiązków. Co więcej, Trybunał Konstytucyjny doszedł do wniosku, że żaden organ państwa, a więc również Rzecznik, nie mógłby właściwie wypełniać konstytucyjnych obowiązków bez fachowego zaplecza (biura, kancelarii).

Warto również wskazać, że zgodnie z art. 8b ust. 1 Kodeksu karnego wykonawczego⁴ Rzecznik lub osoba przez niego upoważniona ma prawo wstępu w każdym czasie, bez ograniczeń, do zakładów karnych, aresztów śledczych i innych miejsc, w których przebywają osoby pozbawione wolności, oraz poruszania się po ich terenie.

Zgodnie z art. 18 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, z obowiązków wynikających z realizacji praw funkcjonariuszy, o których mowa w ust. 1 pkt 3 ww. ustawy, w zakresie poddania się kontroli pobieżnej i kontroli osobistej, jest wyłączony Rzecznik Praw Obywatelskich. Przepis ten należy odczytywać w połączeniu z innymi przepisami prawa regulującymi funkcjonowanie urzędu Rzecznika Praw Obywatelskich. Ma on więc zastosowanie do osoby piastującej urząd Rzecznika, jego Zastępców oraz innych pracowników Biura RPO upoważnionych do działania w imieniu Rzecznika (w tym przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur).

Z uwagi na fakt, że w praktyce zadania Rzecznika w zakresie przeciwdziałania torturom wykonuje wyodrębniony zespół, Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur, przedstawiciele KMPT działają z upoważnienia i w imieniu Rzecznika Praw Obywatelskich, korzystając z przysługujących mu z mocy prawa uprawnień. Powinni

---

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2024 r. poz. 706).

mieć więc możliwości wstępu na teren jednostki penitencjarnej, bez poddawania ich kontroli.

Warto wyeksponować także, że zgodnie z art. 35 Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania⁵, członkom krajowych mechanizmów prewencji przyznaje się takie przywileje i immunitety, jakie są potrzebne do niezależnego wypełnienia ich funkcji.

Za prezentowanymi w niniejszym wystąpieniu tezami przemawia więc nie tylko potrzeba zapewnienia spójności wykładni przepisów prawa regulujących rozważaną materię, lecz także dyrektywa stosowania wykładni przyjaznej prawu międzynarodowemu.

Podkomitet ONZ ds. Prewencji Tortur (SPT) podkreśla, że ważne jest, aby członkowie krajowego mechanizmu prewencji tortur nie byli w żaden sposób ograniczani w swojej pracy i nie czuli, że mogą podlegać jakiegokolwiek formie presji. Rutynowe rewizje i przeszukania są sprzeczne z duchem Protokołu Fakultatywnego⁶.

W kwestii żądania okazania przez wizytujących dowodów osobistych należy wskazać, że dane osobowe przedstawicieli KMPT powinny być przetwarzane zgodnie z zasadą minimalizacji – w sposób adekwatny, stosowny oraz ograniczony do tego, co niezbędne do realizacji celów, w których są przetwarzane. Legitymacje służbowe pracowników KMPT i ich upoważnienia do przeprowadzenia wizytacji, będące dokumentami urzędowymi, zawierają wystarczające informacje identyfikacyjne pozwalające na ustalenie tożsamości i wizerunku osób wizytujących. Rutynowe żądanie dodatkowych dokumentów w celu potwierdzenia tożsamości, jakkolwiek z pozoru nieszkodliwe, wydaje się w tej sytuacji praktyką nadmierną.

Przedstawiciele KMPT jako osoby występujące w urzędowym charakterze powinny zostać wpuszczeni na teren jednostki penitencjarnej niezwłocznie, przed innymi oczekującymi osobami, mając na uwadze potrzebę przystąpienia przez nich do czynności służbowych bez opóźnień wpływających na efektywność ich pracy.

---

⁵ Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192).

⁶ Zob. Dziewiąte Sprawozdanie Roczne SPT z 22 marca 2016 r., CAT/OP/C/57/4, Aneks do sprawozdania, część IV, p. 24.

Z uwagi na odnotowane utrudnienia, a także działając w duchu kontynuowania owocnej i obustronnie życzliwej współpracy, jestem zmuszony zwrócić się do Pana Dyrektora z uprzejmą prośbą o wydanie wytycznych, które ujednoczą praktykę funkcjonariuszy Służby Więziennej wobec przedstawicieli KMPT w czasie wejścia na teren jednostek penitencjarnych i ich opuszczania.

Będę wdzięczny za powiadomienie mnie o stanowisku przyjętym przez Pana Dyrektora w tej sprawie oraz o podjętych działaniach.

Z poważaniem

Wojciech Brzozowski

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/